

**Nyugat-Magyarországi Egyetem
Sopron**

Doktori (Ph.D.) értekezés tézisei

AZ ÉPÍTÉSZET MIMÉZISE

Wesselényi - Garay Andor

Sopron

2007

I. A DOLGOZAT ELŐZMÉNYEI

A XX. század kilencvenes évei második felétől megszorodtak azok az épületek, a melyek kiléptek a modernizmus formavilágából. Az egyenes falakat íves felületek váltották fel, a merőlegesek pedig kiléptek az ortogonális rendszerből. Ezzel párhuzamosan az építészek érdeklődése a funkció, a szerkezet, az anyag és a forma mellett egyre nagyobb gyakorisággal fordult a tudomány, a fizika, a biológia és természetesen a filozófia eredményei felé. Az úgynevezett digitális forradalom hatására a komputerek az építészeti tervezést is meghódították. Sőt, számtalan esetben pusztán technikai eszközökkel a tervezés folyamatát segítő „társsá” léptek elő. Mindez fokozatosan lehetővé tette, hogy az építészeti forma olyan felfedezőútra induljon, amit korábban csak a konkrét építés tett lehetővé. Mindez hozzájárult ahhoz, hogy nemzetközi kiállításokon is szignifikáns mennyiségben jelentek meg az íves, hajlított tömegű épületek, melyek egyre határozottabban tudtak a természet és a kívül zajló világ formáihoz csatlakozni. A kritikusok és a teoretikusok ezt a jelenséget formai alapokon hamar rögzítették. Olyan kifejezések éledtek fel, mint a biomorf-, a zoomorf- vagy az antropomorf építészet kifejezései. Csakhogy ezek a meghatározások formai alapon kötődtek az építészethez. Ha ezeket a formai kötődéseket azonos bölcséleti alapra helyezzük, akkor kijelenthető, hogy az eltérő – zoo-, bio-, vagy antro – formák mögött egy régi művészettörténeti kifejezés, vagyis a mimézis áll. A lágy formáknak, illetve az életvilágból merített formai inspirációknak a története nem új jelenség az építészetben. Ezt a jelenséget mindössze a technológiai fejlődés nagyította fel. A megépült és épülés alatt álló példák tehát a formai kapcsolatokon túl egy mélyebb, tartalmi azonosságra is felhívják a figyelmet. Ez a tartalmi azonosság a mimézissel, mint tágran értelmezett alkotástechnikai attitűddel jelezhető.

II. AZ ÉPÍTÉSZET MIMÉZISE

A művészet története egyben egy konvenciónak is a története. E hagyomány középpontjában a mindenkor képzőművészeti alkotás és a természet /valóság/ közötti viszony áll. E viszony értelmezése koronként természetesen drámai eltérést mutatott, ám a háttérben végig ott lebegett az ókori görög filozófus, Arisztotelész definíciója a művészet végső céljáról, a mimézisről. E maxima szerint a művészet értelme a valóság utánzása, csakhogy a mimézis, egy épület technikai és tektonikai kötöttségei következtében nem válhatott az építészet átfogó művészeti programjává.

Az építészet a „környezethez”, „természethez”, vagy „valósághoz” fűződő viszonyt egy táblakép, vagy szobor közvetlenségével ellentétben csak a beavatottak számára ismert kódokon keresztül mutathatta be. A pálmafejezetes oszlopfők tektonikai üzenete, az erőtől kihasasodó oszloptörzs, az oszlop nádköteget imitáló mintázata, vagy a dór párkányrendszer ácsfogásokat kőbe rögzítő felépítése a vizuális információk olyan halmaza, mely csakis előzetes tanuláson keresztül válik értelmezhetővé. Mint látható, az építészetben Arisztotelész művészetértelmezésének maximája, a mimézis tehát nem lehetett olyan átfogó elméleti és gyakorlati program, mint a festészet, vagy szobrászat esetében. Az építészet programként megvalósítható, ideológiamentes mimetikus képessége javarészt technológiafüggő. E technológia ma már rendelkezésre áll, és szignifikáns alkotások reprezentálják, hogy az anyaghasználati szabadságon alapuló formai invenció háttérében természeti jelenség, vagyis - eleve dekódolt, felismerhető, biomorf allúzió, vagyis a mimézis áll. A fentiek alapján akár tézisként is megfogalmazható, hogy:

A napjainkat érintő technológiai robbanás következtében az építészet egy csoportja új korszakába lépett, amelyben a modern hagyományával gyökeresen szakítva, programjává a képzőművészetek terén kezdetektől maximaként élő mimézist tette. Ez az új építészet a mimetikus építészet.

Ennek elfogadásán túl a dolgozat elsődleges célja, hogy felállítsa a mimetikus jelenségek építészeti rendszerét.

III. AZ ÉRTEKEZÉS CÉLJA

A doktori dolgozat az építészeti mimézist, vagyis az építészetnek a valósággal kapcsolatos viszonyának egy lehetséges aspektusát vizsgálja. Ez az aspektus nem más, mint a mimézis, magyar fordításában az utánzás / másolás művészetelméleti maximája. Ebben az értelemben a disszertáció nem tézis dolgozat, vagyis nem áll szándékában az építészetet *egészét* mimetikus műfajként elfogadtatni. Abban a kérdésben sem kíván állást foglalni, hogy az építészetnek mimetikusnak kellene-e lennie vagy sem. A disszertáció elsődleges célja, hogy a mimézis modelljét alkalmazva az építészeti alkotásoknak új típusú rendszerezését tegye lehetővé. Ugyancsak célja, hogy az építészeti alkotásokról egy lehetséges keresztmetszetet felvéve meghatározza és csoportosítsa az alkotásokat. Ez a keresztmetszet, vagy értelmezési modell ebben az esetben a mimézis. Jellegzetesen művészetelméleti teóriaként a mimézis – mint modell – arra tesz kísérletet,

hogy átjárhatóságot teremtsen a művészetelméleti tárgyalások és az építészet között.

IV. A DOLGOZAT FELÉPÍTÉSE ÉS A KUTATÁS MÓDSZERE

A mimézis, mint megközelítés rendkívül tág teret nyit bármilyen elméleti munka stratégiájának meghatározásához. Így két részből áll. Első része a mimézis fogalmát bölcsészeti szempontból mutatja be. Kitér a szó jelentésére, a jelentések közötti - másolás és utánzás - finom különbségekre. Bemutatja a fogalomnak a mágikus eredetét, illetve művészeti programmá való válását. A mimézis történetének művészeti és építészeti bemutatásakor kitér azokra a határterületekre, ahol a mimézis rendszere már nem működik. A mimézis története ugyanis szétválasztható az építészeti mimézis valamint a művészeti mimézis példáira. Az építészeti mimézis értékelésekor a dolgozat elkülöníti egymástól az antropomorf tradíciót, illetve a tudományos tradíciót.

A második rész a mimézistípusok szerint osztályozza az épületeket. A második rész egy olyan mimetikus skálát is felállít, amely az alkotásnak a mimetikus intenzitását is bemutatja. Ebben a rendszerben a mimézis tehát nem programként, hanem modellként szerepel. Egy szemléletes hasonlat segítségével hívva, a dolgozat azt vizsgálja, hogy mi történik akkor, ha a házak tömegeként elképzelt vasreszelékbe, fémforgácsba egy olyan mágnes dugunk, amelyre az van írva: mimézis. Hogyan módosítja ez a halmazt? A képből milyen összefüggések olvashatóak ki?

A dolgozat legfőbb tanulsága az, hogy az építészet halmazában a mimézis modellje nem pusztán szellemi kaland. Úgy a kortárs, mint a történeti esetekre alkalmazva az építészetről olyan jól strukturált képet ad, amely önmagában is bizonyítja a rendszer vagy modell, vagyis a mimézis relevanciáját.

Ez a struktúra egy osztályzási módszer eredményeként jön létre, melynek során a dolgozat csoportosítja mindazt, amit egy ház mímelhet. Természetesen a mimézis tárgya bármilyen világkomponens lehet. Mégis, a számoosság és a jellegzetes példák, visszatérő motívumok alapján olyan jól elkülöníthető csoportokat lehet alakítani, amelyek kellő rugalmassággal lefedik a mimetikus jelenségeket.

Az építészet mimetikus megítélése azonban mindig kétirányú. Vannak házak, melyeket a közvélemény mimetikusnak ítél, és élőlényként nyilatkozik róluk, függetlenül attól, hogy nem ez volt a tervező szándéka. Ezzel ellentétben áll az a jelenség, amikor a közvélekedés csak a puszta falakat érzékeli, míg az épület – a tervezője szándéka szerint – valamilyen mimetikus kapcsolatban van a világgal. A mimetikusnak ítélt és a mimetikusnak szánt házak tehát gyakran külön csoportot alkotnak. E kettősség bemutatására a dolgozat felállítja a mimetikus észlelés-, és szándék skáláját. Míg a mimézis-csoportosítás az utánzás tárgya alapján állította fel kategóriáit, ez a skála a mimézis jelenségéről az előzőtől eltérő metszetet vesz fel. A befogadói értelmezés, illetve az alkotói szándékok szerint rendezi a házakat, vagyis az intencionális és operacionális mimézistípusokra hoz példát.

V. TÉZISEK

1. Tézis

A technológiai fejlődés következtében is az építészet egy csoportja új korszakába lépett. Programjává a képzőművészetek terén kezdetektől elvárásként élő utánzást, vagyis mimézist tette. Ez az új építészet a mimetikus építészet.

A mimetikus építészet közvetlen formai kapcsolatot keres a világgal, illetve a környezetével. E kapcsolatkeresés jelentősége az, hogy az.

2. Tézis

A kortárs pszichológiai mimézis értelmezések-, és meghatározások az építészeti alkotás világára is kiterjeszthetők. Ez az eljárás kapcsolatot teremt az építészeti illeszkedés és a pszichológiai azonosulás, kezdeményező elfogadás (asszimiláció, kreatív adaptáció) között.

2. a tézis

A pszichológiában leírt fogalom a kreatív adaptáció. Ennek során az ember, a számára idegen környezet fokozatosan elfogadja. Az embernek a környezethez való alkalmazkodása egy megfordított mimetikus folyamat melynek során az ember hasonul a környezetéhez.

2. b tézis

A környezethez való hasonulás építészeti folyamata kettős. Első ütemében az építész a környezethez hasonulva a kreatív adaptáció során olyan épületet hoz létre, amely a környezettel történő az illeszkedés pszichológiai példája. A házat ebben az esetben kettős mimetikus viszony jellemzi. Az egyik az alkotójához, pontosabban a környezetet elfogadó lelkiállapothoz, a másik pedig a környezetéhez köti.

3. Tézis

A szellemtörténetnek a hittől a rációig, a szellemtől az anyagig húzódó gondolati ívnek megfelelően az építészeti mimézis megítélése is változik. E a változás során a történeti antropomorf értelmezést a kortárs tudományos értelmezés váltotta fel.

3. a tézis.

Az építészettörténet megfigyelhető jelenségeként, a korai reneszánsz szerzők a elsősorban Vitruvius hatására az építészeti elemek, például egy oszlop formáját antropomorf kapcsolatok segítségével magyarázzák.

3. a tézis.

Az építészeti elemek – például oszlop formájának antropomorf magyarázatát – a tudomány önállósodásával a 18. század második felére a tudományos magyarázat váltja fel. Így míg, például Vitruvius értelmezésében a jón oszlop kannelurái a női testet burkoló leplek redőzetének megjelenítései, addig ugyanezt a tudomány már plasztikai, illetve optikai indokokkal magyarázza.

4. Tézis

Az építészeti mimézis mozzanata – a pontosságától függetlenül – nem csak az alkotás teljességében, hanem pusztán egyes részleteiben is megnyilvánulhat. Ez a részleges mimézis, ami a kapcsolat mélységétől függetlenül, az épülettömegben és a homlokzaton nem érzékelhető

A részleges mimézis három legjellemzőbb esete az alaprajzi, a konstrukciós, valamint a részletmimézis. Az alaprajzi, vagy kódolt mimézis során pusztán az épület alaprajza hasonlít a világ valamely elemére. A konstrukciós mimézis során az épület szerkezete valamilyen természetben is fellelhető teherhordó alakzathoz hasonul. A részletmimézis az épületplasztika-, és szobrászat eseteire utal. A részletmimézis jellegzetes példái a történeti építészetben, különösen a romanikában és a gótikában találhatóak.

5. tézis

Az építészeti mimézis típusai hierarchikus rendszerbe foglalhatóak. E rendszernek fő-, és alosztályait határoztam meg. A rendszer azoknak a dolgoknak az alapján szerveződik, amit az építészet a mimézis tárgyává tehet.

Ez a rendszer megkülönbözteti egymástól a környezeti, a művészeti, a tudományos és a pszichológiai mimézis eseteit. A környezeti mimézis során az épület a környezet elemeihez hasonul. A művészeti mimézis a kortárs és történelmi historizmusokat, a stílus-, illetve divatkövetést mutatja be. A

tudományos mimézis az építészetnek a tudományhoz, így a természettudományokhoz, valamint a bölcsészettudományokhoz fűződő mimetikus kapcsolatát határozza meg.

M I M É Z I S T Í P U S O K					
P R E M I M E T I K U S Á L L A P O T K Ó D O L T M I M É Z I S	Részletmimézis	E L S Ő D L E G E S K Ö R N Y E Z E T I M I M É Z I S	antropomimézis		
			faunamimézis		
			flóramimézis		
			objektmimézis		
		topográfiai mimézis	helyfüggetlen műtájak		
			helyfüggő műtájak		
		adatmimézis	leíró adatok		
	Konstrukciós mimézis	M Á S O D L A G O S M Ű V É S Z E T I M I M É Z I S	diakron mimézis	historzmusok	
				népművészet	
			szenkron mimézis	diva	
				stílus	irányzat
				alkotó	
		Alaprajzi mimézis	H A R M A D L A G O S T U D O M Á N Y O S M I M É Z I S	kozmológiai mimézis	természettudományok
				bölcseleti mimézis	filozófia
					manifesztumok
tektonikai mimézis	építési előírások				
Alaprajzi mimézis	N E G Y E D L E G E S P S Z I C H O L Ó G I A I M I M É Z I S	illeszkedés			
		regionalizmus	erőjáték megjelenítése		

6. tézis

Az építészeti utánzás ténye nem csak az alkotó szándékától, hanem a szemlélő felismerésétől is függ. Megállapítottam, hogy a mimetikus szándék és mimetikus felismerés eltérő arányai változnak. A mimetikus felismerés és mimetikus szándék fokozatait nevesítettem és skálán ábrázoltam.

A mimetikus skálának a két szélső állapota az építészeti Rohrschach teszt, illetve a figuratív építészet. Az építészeti Rohrschach teszt az állapot, melynek során egy nem mimetikus házat a környezete, szabad asszociációval, mimetikusként értékel. A figuratív építészet alkotásait az alkotójuk és a közönség is egy meghatározott természeti formaként ismer el. E két szélső állapot között húzódik az absztrakt építészet, ami az építészeti mimézis határhelyzete. Alkotásait nem szánják mimetikusnak, és abba a nagyközönség sem vetít egyéb formákat.

		M I M E T I K U S						S K Á L A	
operacionalitás	intencionalitás	ÉPÍTÉSZETI ROHRSCACH TESZT	VÉLETLENSZERŰ MIMÉZIS	REPREZENTÁCIÓS MIMÉZIS	ABSZTRAKT ÉPÍTÉS ZET	ÉPÍTÉSZETI PARAFRÁZIS	ANALÓG ÉPÍTÉS ZET	PROGRAM ÉPÍTÉS ZET	
		metaforikus építészet	illusztratív építészet	narratív építészet	kritikai építészet	BESZÉLŐ MIMETIKUS ÉPÍTÉS ZET	FIGURATÍV ÉPÍTÉS ZET		

7. tézis

A köznyelv, illetve az építészetről való beszéd mindig gazdag hasonlatok és metaforák rendszerével nyilatkozik építészeti alkotásokról. Az elnevezések mögötti metafora azonban a nyelv, nem pedig az építészeti mimézis része.

VI. A KUTATÁS TANULSÁGAI, AZ EREDMÉNYEK HASZNOSÍTÁSI LEHETŐSÉGEI

Az építészeti mimézis modelljének konkrét határai vannak. A műépítészet irányából ezt a határt az absztrakt építészet jelenti, ahol sem az építész, sem pedig a befogadó irányából nem nyilvánul meg a mimetikus pillanat. A népi építészet irányából ezt a határt a spontán-, vagy ösztönépítészet jelenti. Az ösztönépítészet minden esetben a helyi anyagokkal a helyi klímára és funkcióra adott olyan elementárisan egyszerű válasz, ami már nem értékelhető a mimézis terminológiájával.

Noha az építészettről számtalan esetben hasonlatok, metaforák segítségével nyilatkozunk, ez nem azonos azzal, hogy egy hagyma, vagy zongora alakú épület jelentése „zongora” vagy „hagyma” lenne. Az építészet olvashatóságát nem érinti annak a ténye, hogy a ház hasonlít valamire. Az építészet nem transzparens műfaj, így történeteket nem képes megjeleníteni. Ezen a tényen a mimézis rendszere sem változtat.

A mimézis ugyanakkor médiummá teszi az épületet. Az a tény, hogy az épület ábrázol valamit, illetve az, hogy ezt fel is ismerik, azt igazolja, hogy az épület bizonyos kérdésekben, problémákban érvként képes fellépni. Képes arra, hogy médiumként megjelenítsen saját eszközeivel valami olyasmit, ami eredetileg nem építészeti probléma. Az építészeti medialitás tehát az építészet mimetikus képességével összefüggő, alkotástechnikai lehetőségtér.

Az építészeti mimézis némiképp szemben áll az individualitással és a kreativitással. Éppen ezért a mértékkel alkalmazott művészeti mimézis, vagyis normakövetés olyan építészeti tradíciók létrejöttéhez vezet, amely segíti az egyes régiókhoz kötött formavilág kialakulását.

A mimetikus építészet során a kreativitás a helyes és izgalmas kérdések feltevését jelenti. Vagyis azt, hogy mit problematizáljon az alkotás, a világ melyik darabját tegye mimézis tárgyává. Míg a jól megválaszolt kérdésben a kreativitás lehetősége rejlik, addig a banális építészeti mimézis az olcsósága okán gyakran giccsbe fordul.

VII. KÖZLEMÉNYEK

- „Postorganic Architecture.” in: *Emerging Identities East*. Berlin – Bratislava – Budapest – Ljubljana – Prague – Riga – Tallinn – Vilnius – Warsaw. Ed.: Kristien Ring, Deutsches Architekturzentrum, DAZ, 2005. 136-138
- „Wine Cellar: An Inspiring Source of Contemporary Architecture.” in: *Brick '06. The Very Best of European Architecture*. Brick Award 2006. Callwey Verlag. Munchen. 92-97.
- „Modele architektury węgierskiej w czasach prekształceń.” In: *Arhitektura Murator* 2005/02, p 72-73. angol nyelvű eredetiben: „Beyond, Above, Around And After Modernism, Architecture in Hungary in The Time of Transition”
- „Forma – Alak – Mimézis.” in: *Utóirat - Post Scriptum A Régi-új Magyar Építőművészet melléklete*. 2005/4. V. évfolyam 27. szám 9-12.
- „A posztorganikus építészet új fejezete. A Graphisoft Park új épületéről.” in: *régi-új Magyar Építőművészet. A magyar építőművészek szövetségének kulturális folyóirata*. 2005/3. 3-8.
- „Az analógiától a modellig” in: *Utóirat - Post Scriptum A Régi-új Magyar Építőművészet melléklete* 2 kötet. *Építészet és Tudomány. Konferencia 2005. November 3.-4. „Építészet – tudomány – érzékenység” témakör*. I. kötet. 2005/5. V. évfolyam 28. szám. 11-14.
- „Tükör által. A budaörsi Városháza bővítéséről.” in: *régi-új Magyar Építőművészet. A magyar építőművészek szövetségének kulturális folyóirata*. 2005/6. 3-8.
- „Illusztratív építészet” in: *Alaprajz* 12. évfolyam, 1. szám, 2005. január február, 12-17.
- „Egy léptékváltás lehetséges következményeiről. Többlakásos lakóépület a Mecset utcában.” in: *Alaprajz* 11. évfolyam, 5. szám, 2004. július-augusztus, 34-37.

„A giccs és a magas művészet határán, Louis Comfort Tiffany és a Tiffany-üveg.” in: *Alaprajz* 10. évfolyam, 1. szám, 2003. január-február 42-45.

„Mimetikus építészet, Biomorf tendenciák a Velencei Biennálén.” in: *Atrium*, 2002/6, december-január 4-11.

„Öko, papír, divat, bútor, design, Papírbútorok” in: *Alaprajz* 8. évfolyam, 5. szám, 2001. július-augusztus, 40-43.

„Az olcsó műanyagtól az attraktív plasztikig, Műanyag bútorok” in: *Alaprajz* 8. évfolyam, 8. szám, 2001. november-december, 42-45.

„Tárgyépitészet, Családi ház, Budajenő.” in: *Alaprajz* 9. évfolyam, 8. szám, 2002. november-december, 16-19.

VIII. ELŐADÁSOK - KONFERNCIÁK

Contramobility, When Time Stops. 10th of May, 2003. 1ab - 1. Architectural Biennale, Rotterdam. in: NAI (The Dutch Architectural Institute)

The City as an Eternal Spatial Conflict: Budapest at the Doorstep of a New Paradigm. Kulturjahr des Zehn. The Cultural Year of The Ten. Conference on the Urban Agenda of the Capitals of the Joining Countries. 12th of October, 2004. Berlin.

Opposite Phenomena – Public Spatiality and Private Materiality: Postorganic Architecture in Hungary. Emerging Identities East. Berlin – Bratislava – Budapest – Ljubljana – Prague – Riga – Tallinn – Vilnius – Warsaw. Symposium 'Position' 25+26 11. 2005 at the DAZ in Berlin.

Építészeti nagyítás, (vagy mimézis)? Nyilvános vita és beszélgetés Ekler Dezsővel az Ernst Múzeumban. 2004. február 18. (Az eseményről lásd: Csontos, Györgyi: „Építészeti vita a múzeumban” in: *Alaprajz* 11. évfolyam, 2. szám, 2004. március, 10.)

Vírusépítészet. Kerekasztal beszélgetés. 2004. február 29. (A 38. csatahajó, Budapest, moderátor: Bodó Balázs, szervező: Martinkó József.)

Az analógiától a modellig. A Magyar Építőművészet és a Szent István Egyetem Ybl Miklós Műszaki Főiskolai Kara által szervezett *Építészet és tudomány konferencia*. 2005. november 3-4. Az eseményről: *Utóirat - Post Scriptum A Régi-új Magyar Építőművészet melléklete* 2 kötet. *Építészet és Tudomány*. Konferencia 2005. November 3.-4. 2005/5. V. évfolyam 28. szám.

A sztárépítész és a város. Az ALAPRAJZ által 2006. március 4-én szervezett kongresszus. Bourbon rendezvényház, Budapest, XIV. ker. Ajtósi Dürer sor 19-21. Moderátor. Résztvevők: Z. Halmágyi Judit (EEA), Eltér István (MÉK), Reischl Gábor, (MÉSZ), Visy László.